

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI

ÜDS

ÜN VAN DEĞİŞİKLİĞİ

SINAVLARINA HAZIRLIK

KONU ANLATIMLI - SORU BANKASI

BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ
ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ
ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ
KİMYA MÜHENDİSLİĞİ
PROGRAMCI

Soruların çözümlerine, kitabın baskı tarihinden sonraki güncellemelere ve konulardaki ek formlara erişebilmek için QR kodu okutunuz.

Komisyon

**ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI
ÜN VAN DEĞİŞİKLİĞİ SINAVLARINA HAZIRLIK
KONU ANLATIMLI-SORU BANKASI**

ISBN 978-625-8656-88-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 2026, Ankara

Yayın-Proje: Pegem
Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan
Kapak Tasarımı: Pegem

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.
No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

ÖN SÖZ

Değerli Okuyucularımız, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Ünvan Değişikliği Sınavlarına Hazırlık Konu Anlatımlı-Soru Bankası kitabımız, en son yayımlanan sınav ilanındaki konular kapsamında, alanında uzman yazar komisyonumuz tarafından hazırlanmıştır. Sınava girecek olan adaylarımızın, yayınıımızda bulunan mevzuat konularında yer alan Ek Form veya Örnek Formlara (<http://www.mevzuat.gov.tr/>) İnternet adresinden ilgili Kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Kanun Hükmünde Kararname, Yönetmelik, Tebliğ vb. içeriklerinden erişebileceğinizi belirtiriz. Kitabımızdaki konularda teorik çerçeve net bir şekilde çizilmiş, çözümlü ve cevaplı testlere yer verilmiştir. Okuyucularımıza güncel ve çalışmalarını pekiştirecek yöntemleri sunmak amacıyla özenle hazırlanan bu yayınıımızın sınava hazırlanan siz değerli okuyucularımıza katkı sağlarnasını diliyoruz.

Kitaba ilişkin sorularınızı, şikâyet ve önerilerinizi yayinevi@pegem.net adresine e-posta yoluyla ya da 0538 594 92 40 numaralı telefona WhatsApp üzerinden iletmeniz yeterli olacaktır. Soru ve görüşleriniz mutlaka dikkate alınacak ve en kısa sürede ilgili ekibimiz tarafından dönüş yapılacaktır. Yayınıımızın sınavlarınızda başarı getirmesi dileklerimizle...

PEGEM Akademi

İÇİNDEKİLER

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	1
2. Genel Kültür-Genel Yetenek	49
3. Türkçe ve Dil Bilgisi	294
4. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	370
5. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu	468
6. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu	514
7. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu	522
8. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	536
9. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Disiplin Amirleri Yönetmeliği	543
10. Devlet Memurlarının Şikayet ve Müracaatları Hakkında Yönetmelik	548
11. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	551
12. Mal Bildiriminde Bulunulması Hakkında Yönetmelik	560
13. Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik	566

I. 1982 ANAYASASI'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ

1982 Anayasası, 1961 Anayasası gibi başlangıç metni ile başlar. 177 madde, 21 geçici madde ve 7 kısımdan oluşur.

- ✓ Genel esaslar, temel hak ve hürriyetler, Cumhuriyetin temel organları, mali ve ekonomik hükümler, çeşitli hükümler, geçici hükümler ve son hükümlerden oluşur.
- ✓ Başlangıç metni ve hükümler anayasa dahilidir; ancak **madde kenar başlıkları** anayasa metnine dahil değildir.
- ✓ Anayasanın 4. maddesine göre, ilk üç madde değiştirilemez ve değiştirilmesi dahi teklif edilemez.

1982 Anayasası Başlangıç İlkeleri

- ▶ Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık
- ▶ Atatürk milliyetçiliği
- ▶ Atatürk medeniyetçiliği
- ▶ Çağdaş medeniyetlere ulaşma azmi
- ▶ Millî egemenlik
- ▶ Millî menfaatlerin üstünlüğü
- ▶ Anayasanın ve hukukun üstünlüğü
- ▶ Hürriyetçi demokrasi
- ▶ Kuvvetler ayrılığı
- ▶ Yurtta sulh, cihanda sulh ilkesi
- ▶ Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği
- ▶ Laiklik ilkesi ve kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı
- ▶ Her Türk vatandaşının temel hak ve hürriyetlerden yararlanacağı

II. 1982 Anayasası'nın Genel Esasları

Madde 1. Devletin şekli: "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir."

- ✓ Devletin yönetim şeklini ifade eder.
- ✓ Egemenliğin bir kişiye veya zümreye değil, toplumun tümüne ait olduğu bir devleti ifade eder.

Madde 2. Cumhuriyetin temel nitelikleri sayılmıştır: "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde *insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.*"

a. İnsan Haklarına Saygılı Devlet

- ✓ 1961 Anayasası'nda **insan haklarına dayanan devlet ibaresi kullanılırken, 1982 Anayasası'nda insan haklarına saygılı devlet ifadesi kullanılmıştır.**

b. Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

- ✓ Milliyetçilik ilkesi 1924 Anayasası'nda 1937 yılında yapılan değişiklikle **ilk kez** yer almıştır.

- ✓ **1961 Anayasası** milliyetçilik yerine millî devlet ifadesini kullanmıştır. 1982 Anayasası'nda da Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu belirterek **subjektif millet** anlayışı benimsenmiştir.
- ✓ Atatürk milliyetçiliği, "İrk, din, dil ayrımı yapılmaksızın, Türk vatan ve milletinin bölünmez bir bütün olduğu, Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesin Türk sayılması gerektiği temel fikrine dayanır.

c. Laik Devlet

- ✓ Laiklik kavramı **din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasının yanında din hürriyetini de kapsamaktadır.**

Din ve devlet işlerinin bir ülkede ayrı sayılabilesinin şartları şunlardır:

- ✓ Resmî bir devlet dininin bulunmaması
- ✓ Devletin, bütün dinlerin mensuplarına eşit davranması,
- ✓ Din hizmetlerinin bir kamu hizmeti olarak görülmesi,
- ✓ Din kurumları ile devlet kurumlarının ayrılmış olması,
- ✓ Devlet yönetiminin din kurallarından etkilenmemesi.

P
E
G
E
M
A
K
A
D
E
M
İ

İnanç ve vicdan hürriyeti: Herkesin dilediği inanç ve kanaate sahip olmasıdır. Mutlak, sınırsız bir hürriyettir.

İbadet hürriyeti: Kişilerin inandıkları dinin ibadet, ayin ve törenlerini serbestçe yerine getirebilmesidir. İbadet hürriyetinin kötüye kullanılması yasaktır. Mutlak değil nispidir.

- ✓ Laiklik ilkesi 1924 Anayasası'nda 1937 değişikliği ile ilk kez Anayasada yer almıştır.

1924 Anayasası'nda **1928'de yapılan değişiklikler şöyledir:**

- ✓ Devletin dininin **İslam olduğu ifadesi anayasadan çıkarılmıştır** (Laikliğin ilk adımıdır).
- ✓ And metninde yer alan **vallahi kelimesi çıkarılmıştır.**
- ✓ Meclisin yetkileri arasında sayılan şeri hükümleri uygulama kuralı kaldırılmıştır.
- ✓ Ayrıca 1937 yılında yapılan değişiklikle de laiklik ilkesi anayasada yer almıştır.

d. Demokratik Devlet

Demokratik bir rejimin unsurları şunlardır:

- ✓ Siyasal makamların serbest seçimlerle belirlenmesi
- ✓ Seçimlere birden fazla siyasal partinin katılabilmesi
- ✓ Temel hak ve hürriyetlerin tanınmış olması

Serbest seçimler

- ✓ Seçmenlerin hiçbir baskı ve zorlamaya maruz kalmaksızın seçimlere katılabilmeleridir.
- ✓ 1982 Anayasası'nın 1987 değişikliği ile serbest oya bizzat anayasa ile sınırlama getirilmiş ve oy kullanmak yükümlülük hâlini almıştır.

Genel oy

- ✓ Vatandaşların ırk, cinsiyet, servet, eğitim durumu, vergi ödeme gibi sınırlamalara tabi olmaksızın oy kullanma hakkına sahip olmasıdır. 1876 Kanunuesasi döneminde servet sahibi olmak, 1908 II. Meşrutiyet Dönemi'nde vergi ödemek oy kullanma hakkına sahip olmak için şart koşulmuştur. 1923 yılında yapılan değişiklikle bu şartlar kaldırılarak erkekler için genel oy prensibi benimsenmiştir; ancak tam anlamıyla genel oy ilkesinin benimsenmesi **1934'te yapılan** değişiklikle kadınlara oy hakkı tanınması sonucu tamamlanmıştır.

Eşit oy

- ✓ Her seçmenin yalnızca bir oy kullanma hakkına sahip olmasıdır.

Gizli oy - açık sayım ve döküm

- ✓ Gizli oy prensibi ilk kez **1876 Kanunuesasi'de benimsenmiştir**. 1921 ve 1924 anayasaları gizli oy açık sayım ve döküm ilkelerine yer vermemiştir. Bu ilkeler ilk kez 1961 Anayasası ile anayasal bir kural hâlini almıştır.
- ✓ Gizli oy ve açık sayım ilkesinin hukukumuzda girmesi ise ilk kez 1950 yılında milletvekili seçim kanununda yapılan değişiklikle olmuştur.
- ✓ Cumhuriyet döneminde gizli oy ve açık sayım döküm esası 1950 yılında yapılan seçimlerde ilk kez uygulanmıştır.

Tek dereceli seçim

- ✓ Tek dereceli seçim, seçmenlerin temsilcilerini doğrudan doğruya belirlemesine olanak sağlayan bir seçim sistemidir. İki dereceli seçimde ise seçmenler önce ikinci seçmen adı verilen bir grup seçmeni seçerler. Temsilciler daha sonra bu ikinci seçmenler tarafından seçilir. Türkiye'de tek dereceli seçim ilk kez 1946'da yapılmıştır. 1946'dan önce iki dereceli bir seçim sistemi uygulanıyordu. Tek dereceli seçim ilkesi ilk kez 1961 Anayasası ile anayasal bir kural hâlini almıştır.

Seçimlerin yargısal denetimi

1982 Anayasası'nda seçimlerin yargı organlarının denetiminde yapılacağı da düzenlenmiştir. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma, seçim süresince ve seçimden sonra seçimle ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve **TBMM üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi** Yüksek Seçim Kurulundur. Seçim işleri, seçim kurullarınca yürütülür. Seçimden önce ancak adayın tutanağı kesinleştikten sonra seçilmeye engel durum ortaya çıkarsa tutanak Yüksek Seçim Kurulunca iptal edilir.

Yüksek Seçim Kurulu ilk kez 1950'de kurulmuştur. Bu nedenle yargı yönetim ve denetiminde yapılan ilk seçimler 1950 seçimleridir. Yüksek Seçim Kurulu ilk kez 1961 Anayasası ile anayasal bir organ hâlini almıştır.

Not

e. Sosyal Devlet

- ✓ Sosyal devlet ilkesine **ilk kez 1961 Anayasası'nda** yer verilmiştir. Bu ilke 1982 Anayasası'nda da yer almıştır. Sosyal devlet "sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir hayat düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü olan, bu amaçla da gerekli mali ve ekonomik tedbirleri alan devlettir".

1982 Anayasası'na göre sosyal devletin amaçları şunlardır:

- ▶ Sosyal güvenlik, sağlıklı bir çevre ve konutu sağlanmak
- ▶ Asgari bir yaşam düzeyi sağlayacak ücret tarifeleri belirlemek
- ▶ Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak
- ▶ Millî geliri adaletli dağıtmak ve yoksullukla mücadele etmek
- ▶ Eğitim ve öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak
- ▶ Sosyal denge ve sosyal barışı sağlamak
- ▶ İstihdam olanaklarını arttırarak işsizliği önlemek

Sosyal devletin hukuki araçları**1. Vergi Adaleti**

- ✓ Vergi Adaleti, vergi oranlarının çalışanların mali güçlerinin dikkate alınarak belirlenmesini ifade eder. Yüksek gelir tabakasındakilerden yüksek oranda, düşük gelir tabakasındakilerden düşük oranda vergi alınarak gelir eşitsizliğini giderilmesi, sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir.

2. Kamulaştırma ve Devletleştirme

- ✓ Kamu yararının gerektirdiği durumlarda, özel mülkiyette bulunan taşınmazların bir kısmı veya tamamı kanunda gösterilen esas ve usullere göre devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından kamulaştırılabilir. Sosyal amaçla gerçekleştirilen kamulaştırma ve devletleştirme, sosyal devletin bir yöntemi olarak kabul edilir.

3. Planlama

- ✓ Devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahale etmesini öngören sosyal devlet anlayışına göre bu müdahalenin sistemli, tutarlı ve bilimsel bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla "planlama" yapılmalıdır.

4. Sosyal haklar

- ✓ Sosyal adaleti sağlamaya, sosyal eşitsizliği azaltmaya, toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf olanları korumaya yönelik haklara "sosyal haklar" denir.

f. Hukuk Devleti

Hukuk devleti **ilk kez 1961 Anayasası'nda** yer almış, 1982 Anayasası'nda da düzenlenmiştir.

Hukuk devleti, hukuka bağlı devlet demektir. Devletin organları da yasama, yürütme ve yargı organları olduğu için hukuk devleti bu organların keyfi davranmamasını ifade eder.

Hukuk devletinin gerekleri:

- ▶ **Yasama ve yürütme**, yargısal denetime tabi olmalıdır.
 - ▶ **Yargı bağımsız olmalı** ve hâkimler de teminatlı olmalıdır.
 - ▶ **Kanuni hâkim güvencesi:** Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.
 - ▶ **Temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınmış olması:** İdarenin keyfi tutum ve davranışlarını engellemek için temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla belirtilen hâllerde kanundan aldığı yetkiye dayanarak sınırlandırılması gerekir.
 - ▶ **Kanunların anayasa uygunluğunun yargısal denetimi:** Kanunların anayasaya uygunluğunun bağımsız ve tarafsız bir yargı organı tarafından denetlenmesi gerekir.
- Kanuni idare ilkesi:** En geniş anlamıyla, idareye ve faaliyetlerine kanunun egemen olmasıdır.

- ✓ **Devlet faaliyetlerinin belirliliği ilkesi:** Devlet faaliyetlerinin (= idari faaliyetlerin) yönetilenler tarafından önceden belli ölçüde görülebilir olmasıdır.
- ✓ **İdarenin yargısal denetimi:** İdarenin faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygunluğunun yargı denetimine tabi tutulmasıdır.
- ✓ **İdarenin mali sorumluluğu:** İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.
- ✓ Adil yargılanma hakkı
- ✓ Kuvvetler ayrılığı
- ✓ Suç ve cezalara ilişkin anayasal ilkeler

Madde 3

- ✓ Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür (Üniter devlet).
- ✓ Dili **Türkçedir**.
- ✓ Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, **beyaz ay yıldızlı al bayraktır**.
- ✓ Millî marşı "**İstiklal Marşı**"dır.
- ✓ Başkenti **Ankara**'dır.

Madde 4

- ✓ Anayasanın 1. maddesindeki devletin şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2. maddesindeki cumhuriyetin nitelikleri ve 3. maddesi değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

Madde 5

Devletin Temel Amaç ve Görevleri

1982 Anayasası'na göre devletin temel amaç ve görevleri:

- ✓ Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasisini korumak, toplumun refah ve huzurunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik, sosyal engelleri kaldırmak, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için uygun koşulları yaratmak için çalışmaktır.

Madde 6

- ✓ Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır.
- ✓ Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 7

- ✓ Yasama yetkisi Türk Milleti adına TBMM'nindir. Bu yetki devredilemez.

Madde 8

- ✓ Yürütme yetkisi ve görevi, **Cumhurbaşkanı** tarafından, anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir (2017 değişikliği).

Madde 9

- ✓ Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız ve **tarafsız** mahkemelerce kullanılır (2017 değişikliği).

Madde 10

- ✓ Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir.
- ✓ **Kadınlar** ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. **Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri** ile **malul ve gaziler** için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olamaz (2010 anayasa değişikliği).
- ✓ Hiçbir kişiye, aileye zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Madde 11

- ✓ Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.
- ✓ Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.

TEMEL HAK VE ÖDEVLER

I. TEMEL HAK VE ÖDEVLER

- ✓ 1982 Anayasası; herkesin **kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilemez** temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu kabul etmiştir.

1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

- ✓ Temel hak ve hürriyetler, **özlerine dokunulmaksızın yalnızca anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak** ancak **kanunla** sınırlanabilir. Bu sınırlamalar anayasanın **sözüne, ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine, ölçülülük ilkesine** aykırı olamaz.
- ✓ Yabancılar için temel hak ve hürriyetler milletlerarası hukuka uygun olarak **kanun** ile sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerin olağan dönemdeki sınırlandırılmasının sınırları şunlardır:

- ✓ Genel maddelerle sınırlandırma yapılamaz.
- ✓ Sınırlamalar hakkın özünü yok edecek biçimde olamaz.
- ✓ Sınırlamalar anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak zorundadır.
- ✓ Sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz.
- ✓ Sınırlamalar laik cumhuriyetin gereklerine aykırı olamaz.
- ✓ Sınırlamalar ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.
- ✓ Sınırlamalar ancak kanunla yapılır.

2. Temel Hakların Kötüye Kullanılamaması

- ✓ Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Temel hak ve hürriyetler, temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmak amacıyla kullanılamaz.

3. Temel Hak ve Hürriyetlerin Durdurulması:

- ✓ Anayasanın 15. maddesine göre, olağanüstü dönemlerde temel hak ve hürriyetler askıya alınabilecek ve anayasada yer alan güvencelere aykırı tedbirler alınabilecektir.
 - **Savaş,**
 - **Seferberlik,**
 - **Olağanüstü hâl** durumlarında milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin bir kısmının kısmen veya tamamen durdurulmasına ve anayasada yer alan güvencelere aykırı tedbirler alınmasına yer verilmiştir.
- ✓ **Savaş, Seferberlik ve Olağanüstü Hâllerde Dahi Dokunulamayacak Temel Hak ve Hürriyetler (Çekirdek Haklar)**
- ✓ Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında; kimsenin yaşama hakkı alınmaz, kişinin maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz.

- ✓ Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz.
- ✓ Suç ve cezalar geriye yürütülemez.
- ✓ Suçluluğu mahkemelerce saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz (masumiyet karinesi).

II. KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ (NEGATİF STATÜ HAKLARI)

- ✓ Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
- ✓ Zorla çalıştırılma yasağı
- ✓ Kişi hürriyeti ve güvenliği
- ✓ Özel hayatın gizliliği
- ✓ Konut dokunulmazlığı
- ✓ Haberleşme hürriyeti
- ✓ Yerleşme ve seyahat hürriyeti
- ✓ Din ve vicdan hürriyeti
- ✓ Düşünce ve kanaat hürriyeti
- ✓ Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
- ✓ Bilim ve sanat hürriyeti
- ✓ Basın hürriyeti
- ✓ Süreli ve süresiz yayın hakkı
- ✓ Basın araçlarının korunması
- ✓ Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
- ✓ Düzeltme ve cevap hakkı
- ✓ Dernek kurma hürriyeti
- ✓ Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
- ✓ Mülkiyet hakkı
- ✓ Hak arama hürriyeti
- ✓ Kanuni hâkim güvencesi
- ✓ Suç ve cezalara ilişkin ilkeler
- ✓ İspat hakkı
- ✓ Temel hak ve hürriyetlerin korunması

PEGEMİ
AKADEMİ

Not

Koruyucu haklar, diğer adıyla negatif statü hakları kişiyi devlete karşı koruyan, devletin kişiye karşı alanını sınırlayan haklardır.

◆ Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı

- ✓ Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.
- ◆ **Kişi Hürriyeti ve Güvenliği**
- ✓ Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.
- ✓ Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç **48 saat** ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok **4 gün** içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hâl ve savaş hâllerinde uzatılabilir.

- ✓ Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhâl bildirilir.
- ◆ **Özel Hayatın Gizliliği**
- ✓ Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.
- ◆ **Konut Dokunulmazlığı**
- ✓ Kimsenin konutuna dokunulamaz.
- ◆ **Haberleşme Hürriyeti**
- ✓ Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.
- ◆ **Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti**
- ✓ Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.
- ✓ Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.
- ✓ Yerleşme hürriyeti aşağıdaki amaçlarla kanunla sınırlanabilir.
 - **Yerleşme hürriyeti**, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;
 - **Seyahat hürriyeti**, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.
- ✓ Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak **suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına** bağlı olarak sınırlanabilir (2010 değişikliği).
- ◆ **Din ve Vicdan Hürriyeti**
- ✓ Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14. madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî ayin ve törenler serbesttir.
- ◆ **Basın Hürriyeti**
- ✓ Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak **izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.**
- ◆ **Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı**
- ✓ Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.
- ◆ **Dernek Kurma Hürriyeti**
- ✓ Herkes, önceden izin almaksızın **dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma** hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.
- ◆ **Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı**
- ✓ Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.
- ◆ **Mülkiyet hakkı**
- ✓ Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.
- ✓ Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.
- ✓ Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.
- ◆ **Hak Arama Hürriyeti**
- ✓ Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.

- ✓ Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.
- ◆ **Kanuni Hâkim Güvencesi**
- ✓ Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.
- ✓ Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.
- ◆ **Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar**
- ✓ Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için koyulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
- ✓ Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.
- ✓ Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.
- ✓ Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.
- ✓ Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- ✓ Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez (**2001 değişikliği**).
- ✓ Ceza sorumluluğu şahsidir.
- ✓ Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkoynamaz (**2001 değişikliği**).
- ✓ Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez (**2004 değişikliği**).
- ✓ İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.
- ✓ Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez (**2004 değişikliği**).

III. SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER (POZİTİF STATÜ HAKLARI)

- ✓ Ailenin korunması ve çocuk hakları
- ✓ Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi
- ✓ Kamu yararı
- ✓ Kıyılarından yararlanma
- ✓ Toprak mülkiyeti
- ✓ Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması
- ✓ Kamulaştırma
- ✓ Devletleştirme ve özelleştirme
- ✓ Çalışma ve sözleşme hürriyeti
- ✓ Çalışma hakkı ve ödevi
- ✓ Çalışma şartları ve dinlenme hakkı
- ✓ Sendika kurma hakkı
- ✓ Toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt hakkı
- ✓ Ücrette adaletin sağlanması
- ✓ Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
- ✓ Konut hakkı

- ✓ Gençliğin korunması, sporun geliştirilmesi ve tahkim
- ✓ Sosyal güvenlik hakkı
- ✓ Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenlerin korunması
- ✓ Yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının hakları
- ✓ Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması
- ✓ Sanat ve sanatçının korunması
- ✓ Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları

Not

Sosyal ve ekonomik haklar, devletin sosyal devlet olmanın gereklerini, mali imkânları ölçüsünde yerine getirmesi gerektiği düşüncesinden doğmuştur. Devlette pozitif ödevler yükler.

◆ Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları

- ✓ Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşliğe dayanır.
- ✓ Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

◆ Eğitim ve Öğrenim Hakkı Ve Ödevi

- ✓ Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz.
- ✓ İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.
- ✓ Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dil olarak okutulamaz ve öğretilemez.
- ✓ Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz.
- ✓ Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
- ✓ Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.
- ✓ Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.
- ✓ İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.
- ✓ Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.
- ✓ Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.
- ✓ Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.
- ✓ Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.
- ✓ Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabii olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

◆ Kıyılardan Yararlanma (Kamu Yararı)

- ✓ Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.
- ✓ Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

◆ Toprak Mülkiyeti (Kamu Yararı)

- ✓ Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır.

◆ Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması (Kamu Yararı)

- ✓ Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

◆ Çalışma Hakkı ve Ödevi

- ✓ Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

◆ Sendika Kurma Hakkı

- ✓ Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir.

◆ Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı

- ✓ İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.
- ✓ Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler (2010 değişikliği).
- ✓ Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması hâlinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. **Kamu Görevlileri Hakem Kurulu** kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir (2010 değişikliği).

◆ Grev Hakkı ve Lokavt

- ✓ Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması hâlinde işçiler grev hakkına sahiptirler.
- ✓ Grev ve lokavtın yasaklandığı hâllerde veya ertelendiği durumlarda erteleme sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. **Yüksek Hakem Kurulunun** kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

◆ Konut hakkı

- ✓ Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

◆ Gençliğin Korunması

- ✓ Devlet, istiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin, müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.
- ✓ Devlet; gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

